

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

เมล็ดพันธุ์เป็นปัจจัยพื้นฐานที่สำคัญในการผลิตพืชและพัฒนาการเกษตรของประเทศ การเพิ่มผลผลิตต่อพื้นที่โดยใช้เทคโนโลยีในการผลิตที่เหมาะสมเป็นสิ่งจำเป็นในสภาพปัจจุบันและอนาคต ในบรรดาเทคโนโลยีการผลิตที่เหมาะสม เช่น การใช้พันธุ์พืชที่ดี ปุ๋ยเคมี สารเคมี การเกษตรกรรมต่าง ๆ นั้น การเลือกใช้เมล็ดพันธุ์ที่ดีเป็นวิธีที่จะเพิ่มผลผลิตของเกษตรกร โดยมีค่าใช้จ่ายน้อยที่สุดและเหมาะสมกับสภาพการเกษตรของประเทศไทย ซึ่งส่วนใหญ่ยังมีข้อจำกัดด้านการลงทุน นอกจากนี้เมล็ดพันธุ์ที่ดียังส่งผลให้ปริมาณผลผลิตเพิ่มขึ้นและมีคุณภาพตามมาตรฐาน ทำให้เกษตรกรจำหน่ายผลผลิตได้ในราคาที่สูงขึ้นไปด้วย

ข้าวเป็นผลผลิตเกษตรหลักของประเทศไทย จากพื้นที่ถือครองทางการเกษตรของประเทศไทยทั้งหมด 132.84 ล้านไร่ เป็นพื้นที่ปลูกข้าวถึง 68.30 ล้านไร่ คิดเป็นร้อยละ 51.60 อย่างไรก็ตามพื้นที่การปลูกข้าวแต่ละปีไม่ได้ครอบคลุมพื้นที่นาทั้งหมด ในปี พ.ศ. 2544 มีการเพาะปลูกข้าวในฤดูนาปี พื้นที่ 56.74 ล้านไร่ ได้ผลผลิต 18.66 ล้านตันข้าวเปลือก สำหรับในฤดูนาปรังมีพื้นที่ 6.23 ล้านไร่ ได้ผลผลิต 4.34 ล้านตันข้าวเปลือก รวมผลผลิตข้าวทั้งปี 23.00 ล้านตันข้าวเปลือก จากผลผลิตข้าวที่ได้นี้ ใช้ประโยชน์ภายในประเทศถึง 13.39 ล้านตันข้าวเปลือก โดยส่วนใหญ่ใช้เพื่อการบริโภคของประชากรในประเทศ 10.30 ล้านตันข้าวเปลือก ใช้ทำพันธุ์ 0.90 ล้านตันข้าวเปลือกและใช้ในอุตสาหกรรมผลิตภัณฑ์และแปรรูปรวมทั้งอาหารสัตว์และอื่น ๆ 2.19 ล้านตันข้าวเปลือก สำหรับส่วนที่เหลือจากการใช้ภายในประเทศประมาณ 9.61 ล้านตันข้าวเปลือกหรือ 6.66 ล้านตันข้าวสาร ส่งออกสู่ตลาดโลก (กรมวิชาการเกษตร, 2544 : 1)

แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 8 (พ.ศ.2540-2544) รัฐบาลกำหนดนโยบายพัฒนาข้าวโดยมีการเร่งรัดการกระจายการใช้ข้าวพันธุ์ดี โดยให้กรมวิชาการเกษตรเพิ่มการผลิตเมล็ดพันธุ์หลัก กรมส่งเสริมการเกษตรผลิตเมล็ดพันธุ์ขยายเพื่อใช้ในโครงการต่างๆ และให้สถาบันเกษตรกรนำไปผลิตเมล็ดพันธุ์จำหน่ายรวมทั้งการผลิตเมล็ดพันธุ์สำรองไว้ สำหรับเกษตรกรที่ประสบภัยธรรมชาติด้วย (สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร, 2540 : 2) นโยบายดังกล่าวสอดคล้องกับแนวทางของกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ซึ่งได้มอบหมายให้ กรมส่งเสริมสหกรณ์ดำเนินการส่งเสริมปรับปรุงประสิทธิภาพและคุณภาพผลิตผลให้แก่สมาชิกสหกรณ์ เนื่องจากสมาชิกของสหกรณ์

ส่วนมากปลูกข้าวเป็นอาชีพหลัก ดังนั้นข้าวจึงเป็นผลิตผลทางการเกษตรที่สำคัญในการดำเนินธุรกิจของสหกรณ์ จำเป็นที่สหกรณ์จะต้องทำการปรับปรุงประสิทธิภาพการผลิตและคุณภาพผลิตผล ซึ่งที่ผ่านมาสหกรณ์ประสบกับปัญหาประสิทธิภาพผลิตผลของสมาชิกต่ำ ทั้งนี้สาเหตุที่สำคัญ คือ การขาดแคลนเมล็ดพันธุ์ดีที่จะกระจายไปให้สมาชิกได้อย่างทั่วถึง การผลิตของสมาชิกส่วนมากใช้เมล็ดพันธุ์ที่เก็บไว้เองหรือหาซื้อจากผู้รวบรวมทั่วไป ซึ่งไม่ใช่เมล็ดพันธุ์ที่ถูกต้อง ทำให้ได้ผลผลิตไม่แน่นอน คุณภาพไม่ได้มาตรฐาน ดังนั้นในปี พ.ศ. 2538 กรมส่งเสริมสหกรณ์จึงได้จัดทำโครงการปรับปรุงประสิทธิภาพและคุณภาพผลิตผลของสถาบันเกษตรกร โดยมีพื้นที่ส่งเสริมผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าว 4,798 ไร่ ได้ผลผลิต 2,609 ตัน และในปี พ.ศ. 2543 พื้นที่ผลิตเพิ่มขึ้นเป็น 78,987 ไร่ ผลผลิต 30,153 ตัน (กรมส่งเสริมสหกรณ์, 2544 : 11)

อำเภอพร้าว จังหวัดเชียงใหม่ มีสหกรณ์จำนวน 2 สหกรณ์ ได้เข้าร่วมโครงการปรับปรุงประสิทธิภาพและคุณภาพผลิตผลของสถาบันเกษตรกร โดยส่งเสริมผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวคือ สหกรณ์การเกษตรพร้าวจำกัดและสหกรณ์นิคมพร้าวจำกัด ทั้งนี้ทางสหกรณ์มีปัญหาในการดำเนินการผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าว ได้แก่ ปัญหาพันธุ์ปน โรคระบาดและแมลงศัตรูพืชและสมาชิกบางส่วนไม่เอาใจใส่ดูแลแปลงผลิตเท่าที่ควร (นงลักษณ์และคณะ, 2544 : 27) ผู้วิจัยจึงสนใจที่จะศึกษาถึงวิธีการปฏิบัติและต้นทุนการผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวของสมาชิกสหกรณ์ในอำเภอพร้าว จังหวัดเชียงใหม่ โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อใช้เป็นข้อมูลในการกำหนดกลยุทธ์การส่งเสริมและวิธีการเพิ่มประสิทธิภาพการผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าว อันจะเป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาอาชีพของสมาชิกสหกรณ์และเกษตรกรผู้ทำนา

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาวิธีการปฏิบัติและต้นทุนการผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวของสมาชิกสหกรณ์ในอำเภอพร้าว จังหวัดเชียงใหม่
2. เพื่อศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างลักษณะส่วนบุคคล ปัจจัยทางเศรษฐกิจและสังคมกับวิธีการปฏิบัติในการผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวของสมาชิกสหกรณ์ในอำเภอพร้าว จังหวัดเชียงใหม่
3. เพื่อศึกษาปัญหาอุปสรรค และข้อเสนอแนะของสมาชิกสหกรณ์ในการผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าว

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับการวิจัย

ผลของการศึกษาเรื่องนี้จะเป็ประโยชน์สำหรับหน่วยงานของรัฐและเอกชน เช่น สถาบันวิจัยข้าว ศูนย์ขยายพันธุ์พืช สถาบันเกษตรกรและหน่วยงานอื่นๆ ที่เกี่ยวข้องเพื่อใช้เป็นข้อมูลในการวางแผนพัฒนาและส่งเสริมการผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวให้ได้ผลดียิ่งขึ้น

สมมุติฐาน

ลักษณะส่วนบุคคล ปัจจัยด้านเศรษฐกิจและสังคม มีความสัมพันธ์กับวิธีการปฏิบัติในการผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวของสมาชิกสหกรณ์ในอำเภอร้าว จังหวัดเชียงใหม่ ดังนี้ คือ

1. อายุ
2. ระดับการศึกษา
3. ประสบการณ์การผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าว
4. ขนาดของพื้นที่ผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าว
5. แรงงานในครอบครัว
6. ต้นทุนการผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าว
7. รายได้จากการขายเมล็ดพันธุ์ข้าว
8. การติดต่อกับเกษตรกรรายอื่น
9. การติดต่อกับเจ้าหน้าที่ส่งเสริม
10. ประสบการณ์การฝึกอบรมการผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าว

ขอบเขตในการวิจัย

ก. ขอบเขตพื้นที่และประชากรในการศึกษาวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ทำในพื้นที่ของสหกรณ์การเกษตรร้าว จำกัด และสหกรณ์นิคมร้าว

จำกัด อำเภอร้าว จังหวัดเชียงใหม่ โดยสอบถามสมาชิกสหกรณ์ผู้ผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าว ปีการผลิต 2545/46 (ข้าวนาปี) ทั้งหมดจำนวน 108 ราย

ข. ตัวแปรที่ใช้ในการศึกษาคั้งนี้ แบ่งออกเป็น 2 ประเภท ดังนี้

1. ตัวแปรอิสระ (Independent Variables) มีทั้งหมด 3 ปัจจัย ประกอบด้วยปัจจัยทางด้านลักษณะส่วนบุคคล เศรษฐกิจและสังคม คือ

1.1 ปัจจัยทางด้านส่วนบุคคล มี 3 ปัจจัย ได้แก่

- อายุ
- ระดับการศึกษา
- ประสบการณ์การผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าว

1.2 ปัจจัยด้านเศรษฐกิจ มี 4 ปัจจัย ได้แก่

- ขนาดของพื้นที่ผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าว
- แรงงานในครอบครัว
- ต้นทุนการผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าว
- รายได้จากการขายเมล็ดพันธุ์ข้าว

1.3 ปัจจัยด้านสังคม มี 3 ปัจจัย ได้แก่

- การติดต่อกับเกษตรกรรายอื่น
- การติดต่อกับเจ้าหน้าที่ส่งเสริม
- ประสบการณ์การฝึกอบรมการผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าว

2. ตัวแปรตาม (Dependent Variables) คือ วิธีการปฏิบัติในการผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าว ประกอบด้วย 5 ประเด็น คือ

- 2.1 การปลูก
- 2.2 การใส่ปุ๋ย
- 2.3 การป้องกันและกำจัดศัตรูข้าว
- 2.4 การตรวจตัดพันธุ์ปน
- 2.5 การเก็บเกี่ยว

กรอบแนวคิดในการวิจัย

จากตัวแปรทั้งหมดที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ สามารถนำมาสร้างกรอบแนวคิดในการวิจัย เพื่อแสดงให้เห็นถึงความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรอิสระกับตัวแปรตาม ได้ดังนี้

ตัวแปรอิสระ (Independent Variables)

ตัวแปรตาม (Dependent Variables)

1. ปัจจัยส่วนบุคคล
  - 1.1 อายุ
  - 1.2 ระดับการศึกษา
  - 1.3 ประสบการณ์การผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าว
2. ปัจจัยด้านเศรษฐกิจ
  - 2.1 ขนาดของพื้นที่ผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าว
  - 2.2 แรงงานในครอบครัว
  - 2.3 ต้นทุนการผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าว
  - 2.4 รายได้จากการขายเมล็ดพันธุ์ข้าว
3. ปัจจัยด้านสังคม
  - 3.1 การติดต่อกับเกษตรกรรายอื่น
  - 3.2 การติดต่อกับเจ้าหน้าที่ส่งเสริม
  - 3.3 ประสบการณ์การฝึกอบรมการผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าว

วิธีการปฏิบัติในการผลิต
เมล็ดพันธุ์ข้าวของสมาชิก
สหกรณ์ในอำเภอฟัว
จังหวัดเชียงใหม่

นียมศัพท์

1. การผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าว ที่ใช้ในการวิจัย หมายถึง วิธีการปฏิบัติและต้นทุนของการผลิตเมล็ดพันธุ์ขยาย ข้าวพันธุ์ขาวดอกมะลิ 105 ปีการผลิต 2545/46 (ข้าวนาปี)
2. การผลิตเมล็ดพันธุ์ขยาย หมายถึง เป็นการนำเมล็ดพันธุ์หลักมาปลูกเพื่อจะจำหน่ายให้เกษตรกรทั่วไปปลูกทำพันธุ์จำหน่ายในปีต่อไป โดยมีเจ้าหน้าที่ส่งเสริมควบคุมการผลิตทุกขั้นตอน
3. สมาชิกสหกรณ์ หมายถึง เกษตรกรที่ได้รับการจดทะเบียนเป็นสมาชิกของสหกรณ์การเกษตรพร้าว จำกัด และสหกรณ์นิคมพร้าว จำกัด
4. อายุ หมายถึง อายุเต็มของสมาชิกสหกรณ์ถึงวันตอบแบบสอบถาม นับเป็นจำนวนปี
5. ระดับการศึกษา หมายถึง ระดับการศึกษาสูงสุดของสมาชิกสหกรณ์ที่ได้รับการศึกษาจากสถาบันการศึกษา
6. ประสบการณ์การผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าว หมายถึง ประสบการณ์ที่สมาชิกสหกรณ์ได้ผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวนับตั้งแต่วันเริ่มปลูกจนถึงวันตอบแบบสอบถาม นับเป็นจำนวนปี
7. ขนาดของพื้นที่ผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าว หมายถึง จำนวนพื้นที่ผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวของสมาชิกสหกรณ์คิดเป็นไร่
8. แรงงานในครอบครัว หมายถึง จำนวนแรงงานในครอบครัวของสมาชิกสหกรณ์ที่ใช้ในการผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าว
9. ต้นทุนการผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าว หมายถึง ต้นทุนการผลิตต่อไร่ในการผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าว
10. รายได้จากการขายเมล็ดพันธุ์ข้าว หมายถึง รายได้รวมต่อไร่ไม่หักค่าใช้จ่ายที่ได้จากการขายเมล็ดพันธุ์ข้าว
11. การติดต่อกับเกษตรกรรายอื่น หมายถึง สมาชิกสหกรณ์ติดต่อสอบถามปัญหาในการผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวกับเกษตรกรรายอื่น นับเป็นจำนวนครั้งต่อปี
12. การติดต่อกับเจ้าหน้าที่ส่งเสริม หมายถึง การติดต่อหรือการได้รับคำแนะนำจากเจ้าหน้าที่ส่งเสริมเกี่ยวกับการผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวของสมาชิกสหกรณ์ นับเป็นจำนวนครั้งต่อปี
13. ประสบการณ์การฝึกอบรมการผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าว หมายถึง ประสบการณ์ในการฝึกอบรมเกี่ยวกับการผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวของสมาชิกสหกรณ์ นับเป็นจำนวนครั้งต่อปี
14. วิธีการปฏิบัติในการผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าว หมายถึง การปฏิบัติจริงของสมาชิกสหกรณ์ที่เกี่ยวข้องกับขั้นตอนการผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าว โดยกำหนดขั้นตอนที่สำคัญๆ ไว้ 5 ขั้นตอน คือ
  1. การปลูก
  2. การใส่ปุ๋ย

3. การป้องกันกำจัดศัตรูข้าว
4. การตรวจตัดพันธุ์ปน
5. การเก็บเกี่ยว

การปฏิบัติ ในที่นี้ หมายถึง การปฏิบัติใน 5 ขั้นตอนข้างต้น วัดโดยการสอบถามสมาชิกสหกรณ์ปฏิบัติหรือไม่ปฏิบัติตามวิธีการที่ถูกต้อง

ลิขสิทธิ์มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
Copyright © by Chiang Mai University
All rights reserved